

BAYAZITOĞULLARI VAKIFLARI

Dr.Nazif ÖZTÜRK

GİRİŞ

Amaçlarına, yörelerine, çeşitlerine ve dönemlerine göre vakıfları, çok değişik açılardan tetkik etmek mümkündür. Biz bu yazımızda, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan vakfiye ve diğer belgelere dayanarak, Bayazitoğulları ailesinin 1027/1617-1279/1862 tarihleri arasında Kahramanmaraş'ta kurduğu vakıfları tanıtmak istiyoruz.

Bugüne kadar, Kahramanmaraş'la ilgili yayınların bir kısmında "Bayazitoğulları Vakıfları"ndan ya hiç bahsedilmemekte (R.Yinanç, 1989: 153), ya da "Bayazitoğulları Tarihî ve Albümü" kitabında olduğu gibi bu sülaleye mensup kimselerin kurduğu vakıfların sayısı 2 olarak gösterilmektedir (B.S. Bayazıt, 1974:62). Oysa bizim Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yaptığımız araştırmada, akarı ve hayratı Kahramanmaraş'ta bulunan Bayazitoğullarına ait 4 vakfiyenin mevcut olduğu anlaşılmıştır. Bu vakıflar 1027 tarihli İskenderoğlu Bayazıt, 1221 tarihli Kalender Paşa, 1253 tarihli Süleyman Paşa ve 1279 tarihli Ahmet Paşa'nın kurduğu vakıflardır.

I. İSKENDEROĞLU BAYEZİD VAKFI

Vakfiye, Evasıt-ı Zilhicce 1027/1617 tarihini taşımaktadır. Vakfiyede, vakfın kurucusu, "el-Hac Bayezid bin İskender el-Mer'aşî" olarak zikredilmektedir. Vakıf, hayrî ve ailevî vakıf türündendir. Bu özelliğinden dolayı, Türkiye genelinde sayılan 350 civarında olan mülhak vakıf statüsünde Bayazitoğullarına mensup ailenin "Aslah ve erşed" erkek bir evladı tarafından idare edilmektedir. Bugünkü mütevellisi Sadık Bayazıt'tır (VGM/MÜL 1994: 192/197).

Bir suretini tıpkı basımıyla verdiğimiz vakfiye Arapça ve tek sayfadan ibarettir. Üzerinde çalıştığımız

vakfiye, 9 Cemaziyelâhir 1174/1760 tarihinde istinsah edilen ve 30 Rebiyülâhir 1330/1914-15 tarihli irade-i seniyye ile kütüğe kaydedilen bir surettir. Bu vakfiye, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 591 numaralı defterin 21. sahife 27. sırası ile, 600 numaralı defterin 194 sahife 240. sırasında olmak üzere iki vakfiye defterinde kayıtlıdır. Türkçe tercümesi ise, 1961 numaralı defterin 36. sahife ve 6. sırasında bulunmaktadır. Ayrıca bu vakfın ilgili dairesinde B.02.I.VGM.0.05 rumuzlu bir de işlem dosyası mevcuttur.

İskenderoğlu Bayezid vakfiyle birlikte, ayrı başlıklar altında tahliline çalışacağımız Kalender, Süleyman ve Ahmet Paşa vakfiyelerinde; bugünkü Bayazıtlı Camii'nin bir külliye halinde medrese ve mekteple birlikte, cedit emcedleri olan merhum Hacı Abdullah Bey tarafından yaptırıldığı kayıtlıdır. (VGMA 1221). 618/1-115; VGMA 1253: 596/321). Ancak tarih kitapları, Hacı Abdullah Bey'in; Dulkadir Beyliği'nin Osmanlı topraklarına katılmasından sonra (Yinanç 1989:80-105) Doğubayazıt'tan Maraş'a iskan edilen Bayazitoğullarının kabile reisi Ali İskender Bey'in oğlu olduğunu, babasının ölümünden sonra kabile beyliğine seçildiğini ve 1601 yılında vefat ettiğini yazmaktadır¹ (B.S. Bayazıt 1974:8-10). Bu durumda, ölümünden 16 yıl sonraki bir tarihî taşıyan bu vakfiyenin Hacı Abdullah Bey tarafından kurulduğunu söylemek mümkün değildir. Esasen vakfiyede de, vakfın kurucusu olarak İskenderoğlu Hacı Abdullah denilmemiş, İskenderoğlu Hacı Bayezid denilmiştir.

1. Bazı kaynaklar Bayazıtlı Camii'nin 1027 /1618 tarihinde inşa edildiğini; kesin olmamakla birlikte Hacı Abdullah Bey'in de bu tarihten sonra vefat etmiş olması gerektiğini zikretmektedir (Atalay 1339:57-58 buradan naklen Rahmi Tekin 1996: 139). Ancak bütün bunlar, Hacı Abdullah Bey'in kesin olarak ölüm tarihinin tesbitine yetmemektedir.

Hacı Abdullah Bey'in Numan, Iskender, Veli ve Salih adlarında dört oğlu dünyaya gelmiştir.

Verilen bu bilgilerin ışığında bizim tahminimiz, vakfiyede yer alan akar ve hayrat taşınmazlar, Hacı Abdullah Bey'in kabile reisliği döneminde inşa edilmiş, fakat ölümünden sonra onun adına vakfın kurulması çocukları tarafından gerçekleştirilmiştir (Velikahyaoğlu 1993; 10).

Allah'a hamd, Rasûlüne salât ve selamla başlayan vakfiyede verilen bilgilere göre, vâkıf, amaçladığı hizmetlerin dünyanın sonuna kadar devam etmesi için gerekli olan geliri sağlamak üzere, "Sûk-ı Sultanîye"de (Bugünkü Saraçhane Camii çevresi) 72 adet dükkân vakfetmiştir. Bu dükkânlardan 6'sının arsası Hatuniye Camii, 3'ü Boranlı Mescidi, 7'si de Cami-i Kebir (Ulu Camii) vakıflarına aittir. Üzerine inşaat yapmak üzere bu arsalar "izn-i şerh" ile Iskenderoğlu Bayezid Vakfı'nın tasarrufuna bırakılmıştır. Bu tasarruf hakkına karşılık Hatuniye Camii vakfına ait 6 dükkân arsasından her biri için yıllık 6'şar dirhem, Boranlı Mescidi'ne 5'er akçe, Ulu Cami (Alâuddevle) vakfına, 2 dükkân için 3, 5 dükkân için de 8 dirhem mukataa bedeli ödenmesi gerekmektedir. Geri kalan 56 dükkânın arsası vâkıf tarafından şahıslardan satın alınmıştır. İnşa edilen bu dükkânlar üzerine fevkani 2 de kahvehane yaptırılmıştır. Ayrıca bu çarşının güneybatı ucunda bir boyacı dükkânı, Divanlı Mahallesi'nde bir değirmen ve Pınarbaşı mahallesinde bulunan ve 2/3'si Hatip Şeyh Ahmed'e, 1/3'i kendisine ait olan değirmenin bu kısmını da vakfetmiştir (VGMA 1027:600/194-240).

9 Cemaziyelûla 1174/1760 tarihli vakfın gelir-gider durumunu gösterir defterde verilen bilgilere göre, bu tarihte vakfın 247 kuruş gelirin karşılık 279 kuruş 5 para gideri bulunmaktadır.

Bu defterde, vakfiyede yer almayan fetvahaneye, Saraçhane Camii hatibine, Saraçhane loğkeşine, Cıgıcı (Arasa) Camii çırağına, vakfın işlerine nezâret eden Seyyid Vehhab Çelebi'ye tahsisat ayrılmakta ve boyahanenin vergisi ödenmektedir (VGMA 1174:591/21-24). Hiç şüphesiz gelirin gideri karşılamaması ve vakfın yıllık 32 kuruş 5 para açık vermesi, vakfiyede yer almayan bu hizmetlere yapılan harcamalardan kaynaklanmaktadır.

Bugün ise vakfın elinde 72 dükkândan ancak 20'si kalmıştır. Akar kütük kaydında Kurtuluş Mahallesi (Saraçhane Camii çevresi)'nde bir de arsa bulunmaktadır. Ayrıca Bayazıtlı Camii'nin bulunduğu semt olan Yörük Selim Mahallesi'nde avlulu kerpiç bir ev, aynı semtte bir dükkân ve Divanlı mahallesi'nde bir de arsa görülmektedir (VGM/ EML 1994: akar kütük Def.1-23). Divanlı Mahallesi'nde görülen arsa, vakfiyede zikredilen değirmenin yeri olmalıdır.

Vakfiyede belirtilen akarlardan elde edilen gelirlerle şu hizmetlerin yapılması istenmektedir.

Vâkıf, hücreleri müstemil bir medrese, bir mescid ve bir mektep bina etmiştir. Vakfiyelerde verilen tariflerden bu mektep ve medresenin bugünkü Bayazıtlı Camii'nin doğu ve kuzeyinde kalan avlu boşluğunda olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bilindiği gibi bu yerde bugün camiden başka bir yapı mevcut değildir. Zaman zaman yenilenmesine rağmen mektep ve medresenin üzeri toprak dam ve duvarları kerpiçten yapıldığı için günümüze kadar ulaşamamıştır.

Minarenin üzerinde bulunan kitabeden, mevcut minarenin Kalender Paşa tarafından 1220/1805 tarihinde yenilendiği anlaşılmaktadır. Cami ise Ali Manga'nın önderliğinde 1960-1965 tarihleri arasında hayırsever semt sakinleri tarafından yeni baştan inşa edilmiştir (Albüm 1973: Kahramanmaraş/1). Iskenderoğlu Bayezid Vakfı adına olması gereken tapusu, Maraş Evkâf İdaresi adına alınmıştır. Bahçesiyle birlikte 2003 m² bir alana sahiptir (VGM/MÜL 1971:5 (tapu)).

Vâkıf kendi mahallesindeki mescidde imam olan kimsenin iki cüz okumasını; bu cüzlerden birinin sevabını Nebiyy-i aleyhisselam (sa)'ın ruh-u şeriflerine, diğerinin sevabını da babası, anası ve diğer akrabâ-i taallukatının ervâhına hediye edilmesini istemektedir. Bu iki cüzden başka 20 cüz'ün daha okunmasını, bu cüzlerden birinin sevabını yine Peygamberimiz'in (sa), ikincisinin sevabını validesinin, üçüncüsünün sevabını "vakfın binasında, arsasında, ağaçlarında ve hatta taşlarında hakkı bulunan kimselerin ruhuna hediye edilmesini; geri kalan 17 cüz'ün sevabının da kendi ruhuna bağışlanmasını istemektedir. Bu cüzler, Hazinesarılı Mahallesi'ndeki mescidde okunacaktır.

Medresede bir kimsenin müderris olabilmesi için "ilm-i tefsir, ilm-i fetva (fıkıh), ilm-i usûl ve meânî yani Arap edebiyatını okutabilecek yetenekte olması gerekmektedir. Bu niteliklere sahip olmayan kimse müderris olamayacağı gibi, bu görev için vakfiyede belirtilen ücreti alması da helal ve meşru değildir.

Bu vasıflara sahip olduğu anlaşılan Bertizli Mustafa Efendi, medreseye ilk müderris olarak atanmıştır. Vakfiyede; müderrise günde 20, yarımcısına 2, mektebin muallimine 3, imama 3, müezzine 3, ferraşa 2, kayyım 2, mescidin kandil ve hasırına 1,5 medrese odalarında bulunan öğrencilerin aydınlanması için altı aylık kış mevsiminde her odaya 1'er dirhem kandil parası tahsis edilmiştir.

Müderris derse başlarken ve bitirirken, kayyım ise cüzlerin okunmasından sonra dua edecektir.

Vâkıf; bu dinî hizmetlerin yanında yetimlere, çifti 10 veya 12 dirheme 40 çift ayakkabı, her biri 6 ziraadan dikilmiş 40 gömlek alınmasını, mevlid kandilinde fukarâ ve miskinlere ziyafet çekilmesini,

Sultan Kal'ası ve Saraçlar Çarşısı'na akan suların su yollarının tamir edilmesini, Seyyid Kalender kahvesi yanında bulunan su oluşunun tamir ve bakımının yapılmasını, bu su yolları ve çeşmenin tamire ihtiyacının bulunmaması hâlinde, bu amaç için ayrılan paranın yedek akçe olarak bir sonraki yıla devredilmesini öngörmektedir.

Divanlı mahallesindeki değirmenden sağlanan gelirden her sene 16 altın ayrılmasını, ayrılan bu altınlardan 12'sinin Medine'de Ravza-ı Mudahhare'de görev yapan Şeyh Efendi'ye, geri kalan 4 altından 3'ünün zeytin yağı ve temizlik gibi Mes-cid-i Nebvi'nin ihtiyaç ve hizmetlerine, birinin de bozdurularak Medine fukarâsına dağıtılması istenmektedir.

Vâkıf, mallarını, "*Cenab-ı Hakk'ın rızasını talep ve azabından kaçınmak...*" amacıyla vakfetmiştir.

Vakfettiği mallar üzerinde vâkıf, sağlığında didediği gibi tasarruf edebilecektir. Bu mallar üzerinde vakfiyet ahkâmı, vâkıfın vefatından sonra cereyan edecektir. Ehl-i vazâifin, kadı ve hakim tevcihiyle değil, beraat-ı sultanî ile göreve mutasarrıf olmaları şarttır.

Vakfın idaresinin (mütevelliğinin) vâkıfın erkek ve aslah evladına, sonra nesilden nesile üreyen evladının evladına, bunların inkırazı halinde akrabalarının aynı vasıfları taşıyan erkek çocuklarına geçmesi öngörülmektedir. Mütevelli olan kimse, gelirin 1/10'una sahip olacaktır. Ayrıca, mütevellinin dışındaki erkek çocuklarına her gün 11 dirhem para ayrılacaktır. İskenderoğlu Bayezid Vakfı'nın yarı ailevî vakıf olması, vakfiyede geçen bu hükümlerden kaynaklanmaktadır.

Vakfiyenin diğer hükümlerine olmasa bile, tevliyetle ilgili hükümlerine tam 380 senedir aynen uyulmaktadır. Vakfiyede geçen 72 dükkândan 50'sinin bugün mevcut olmaması, sorgulanması gereken bir husustur. Bunun yanında, mülhak vakıf olma özelliğinin korunması sayesinde, dün olduğu gibi bugün de, 40 yoksulun giydirilmesi, Ramazan ayında hâtim ve mevlid okutulması, fakirlere yardım edilmesi şartları kısmen de olsa yerine getirilmektedir. 1995 yılında bu hayrî hizmetler için 494.918.000.-TL.'nin üzerinde harcama yapılmıştır (VGM/MÜL 1996:10/40.H.1217).

Bugün vakfın elinde Bayazitoğulları ve diğer hayırseverlerin yardım ve himmeti sonucu, Maraş Evkâf İdaresi adına tapulanmış olsa da bir cami, yani Bayazıtlı Camii, 20 dükkân, 2 arsa ve bir kerpiç ev kalmıştır. Bu durum, vakfın kuruluşundan bu yana geçen 380 yıl içerisinde, vakfın malvarlığı ve hizmet alanlarının 3/4'nün kaybedildiğini göstermektedir. Hâtim, mevlid ve yoksulun giydirilip gözetilmesi....gibi hayır şartları ise, vakfın mütevellisi eliyle idare edilmesi sayesinde yapılabilmektedir.

II- BAYAZITOĞLU KALENDER PAŞA VAKFI

Vakfiyede geçen ifadesiyle "sâhibül-hayrât ve ragibül-hasenât Rumeli payesiyle Mer'aş ve Trablu's-şam Beylerbeyi Bâyezadzâde devletlu es-Seyyid Kalender Paşa²'nin vakfiyesi, birçok benzerleri gibi "*sadaka-ı carîye (vâkıf)*"'yi (cehennem) ateşinden kurtulmaya vesile kılan Allah'a hamd ve Resul-lerin seçkini olan Hz. Muhammed (sa)'e, âl ve ashâbına salât u salâm ile başlamaktadır.

Vakfiye Kur'an-ı Kerim'den "*mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık hayra sarfedenler var ya, onların mükâfâtı Allah katındadır. Onlara korku yoktur, üzüntü de çekmezler*" (K.K.II/274) mealindeki âyet-i kerime ve "*arkasından kendisi için dua edecek hayırlı bir evlât yetiştiren, ölümünden sonra mükâfâtı kendisine erişecek sadaka-i carîye (vâkıf) yapan ve insanların yararlanacağı bilgi (kitap) bırakan üç kişinin haricinde kalan bütün insanlar öldüğü zaman amel defterleri kapanır*" (Riyâzü's-Sâlihîn 1964:III/1412, 5; et-Tâc 1381:I/75/8-16) anlamındaki hadis-i şerif ile devam etmektedir.

Bu girizgâhtan sonra Kalender Paşa, vakfettiği mallarını şöyle sıralamaktadır. Vakfiyede sayılan mallar; Sük-ı Sultani'de Hatipzâdeler ile müştereken sahip oldukları iki katlı ve 48 odalı hanın yarısı, Havancı çarşısında bakkal Artin'in kullandığı bakkal dükkânı, Kuyumcular pazarında leblebici ve Kör Ahmet'in kullandığı iki dükkân, Köşkerler çarşısı başındaki kasap dükkânı, aynı yerde Abdurrahman'ın tasarrufunda olan diğer dükkân ile bu dükkâna bitişik köşker dükkânı, duhancı dükkânının altında bulunan tabak dükkânı, Salahâne karşısındaki ikinci bir tabak dükkânı ile bedestenin doğu kapısına yakın olan boyacı dükkânıdır. Kalender Paşa müşterek sahip olduğu han ve 9 dükkânın yarısı ile boyacı dükkânının üzerinde Oduncu çarşısındaki müstakil 2 kahvehanenin tamamını Allah rızası için sahih olarak vakfetmiştir.

Kalender Paşa bu taşınmazlara ilaveten, "*bâ emr-i âli tarafına temlik buyurulan*" bir tarlayı da vakfına ilâve etmektedir (VGMA 1221: 618/1-

2. Kalender Paşa, Bayazitoğlu Hacı Abdullah Bey'in torunu Numan Bey'in oğludur. Maraş'ta doğmuştur. Maraş, Aynıtap, Rakka, Şam ve Diyarbakır valiliklerinde bulunmuştur.

1787 Osmanlı-Rus Savaşı (Uzunçarşılı 1982:519-595)'na 20.000 silâhlı askeriyle katılmış, muharebe sırasında Rus Generali Kutuzof'a esir düşmüş, fakat yapılan Zıştovi Antlaşması ile esaretten kurtulmuştur. Kadırlı yöresinde oturan Bozdoğanlı Aşireti Reisi Hacı Osman'ın kızı Kara Fatma ile evlenmiştir.

1805 ve 1814 yılları arasında iki defa Maraş Valiliği görevinde bulunmuş ve 1221/1806 tarihini taşıyan vakfını bu dönemde yapmıştır. Payas Beyi Küçük Alibeyoğlu ve Bulanık Eşrafından Ağca Bey ile Kardeş Ahmet Bey'in yakalanmasına dair emre karşı ağır davrandığı için, vezirlik ünvanı alınarak, bir müddet Ankara'da ikamete mecbur edilmiştir. Daha sonra affedilerek, Kuşadası Muhafız Komutanlığına tayin edilmiştir. 1821'de zatürreye yakalanarak burada vefat etmiştir. Mezarı Kuşadası'ndadır (Bayazit 1974: 10-15).

115). Vakfiyede bu tarlanın nerede olduğu belirtilmemiştir.

Bu arada vakfiyeyi kaleme almadan önce, Bayazıtlı Camii'ni esaslı bir şekilde tamir ettirmek ve mevcut medrese ve mektebi yeni baştan yaptırmak için, çevrede bulunan Kenanlı Halil'in dam yeri, 30 para mukataa bedeli karşılığında cami sahasına katılmıştır. Mukataa bedeli Ramazan 1222/1807 tarihinden itibaren İskenderoğlu Hacı Bâyezîd Vakfı'nın gelirlerinden ödenecektir (VGMA 1174:591/23). Ayrıca saraç ustası olan seyyid Hacı Mustafa Bey'in bahçesinin de vakfa dahil edildiği anlaşılmaktadır. Masraf defterinde anlatıldığına göre, kim mütevellî olursa olsun bu bahçeden sağlanan 15 kuruş gelir, merhum Bâyezîd-zâde Abdullah Bey'in vakfına ilave edilecektir. Ayrıca Hacı Mustafa Bey'in bahçeden ayrı olarak mütevellîye teslim edilmek üzere 10 kuruş daha bağışladığı görülmektedir.

Bu şekilde sağlanan paranın, 10 kuruşu Veli Bey, 15 kuruşu Bayazıtlı Camii'ne sarfedilecektir (VGMA 1174:591/23).

Masraf defterinden aktardığımız bu bilgilerden sonra, tekrar Kalender Paşa'nın vakfiyesine dönelim ve vakıflaştırılan taşınmazlardan sağlanan gelirlerle hangi hizmetlerin yapılmasının istendiğine bir göz atalım.

"Şöyle şart ve tayin eyledim ki..." diye başlayan vakfiyenin bu bölümünde, hizmetle ilgili şu bilgiler yer almaktadır.

Çavuşlu Mahallesi'nde "cedd-i emcedim" Hacı Abdullah Bey'in Cami-i Şerifi avlusunda yeni baştan bina ve ihya eylediğim dersane ile 32 odalı medreseye³, Mehmet Efendi'yi "kayd-ı hayat" şartıyla Müderris ve aynı zamanda vakfa mütevellî tayin eyledim. Ömrünün sonuna kadar medresenin doğusunda bulunan dershanede oturacak ve öğrencilere ilim öğretecektir. Tarafıma "bâ emr-i âlî temlik edilen tarlanın kirasından başka, vakfettiğim han ve dükkânların gelirlerinden her ay 3 kuruş ücret alacaktır. Medresenin doğusunda, makbere tarafında bulunan fevkânî dershanede Dayızade Mehmet Efendi sakin olacak ve mektepte verdiği derse karşılık vefatına kadar her ay 3 kuruş vazifeye mutasarrıf olacaktır. Camiin ikinci İmam-Hatipliğine ömür boyu Kavukluzâde Abdullah Efendi tayin edilmiştir. Bu göreve gerekli itina ve ihtimamı göstermesi şartıyla medresenin fevkânî kapısına yakın yerde bulunan odada oturacak ve her ay 4 kuruş ücret alacaktır. Ölümünden sonra, bu vazifeye ehil birisi tayin edilecektir. Her yıl dersane (mektepe) ve medresenin damlarını loğlacak olan loğ-keşlere 30 kuruş ücret ödenecektir.

Mütevellî tarafından, gecelerde medrese sofalarında ve minare şerefyesinde 12'şer adet kandil yakılacaktır. Bu hizmetlerin yerine getirilmesinden sonra geriye kalan gelirler, 29 adet medrese odasında kalarak ilim tahsil eden öğrencilere dağıtılacaktır.

Müderris ve mütevellî olarak tayin edilen Mehmet Efendi'nin ölümünden sonra, Merhum Hacı Abdullah Bey'in evlâdından dürüst, dindar aslah, erşed ve âlim bir kimse, hasbî olarak nâzır tayin edilecektir. Tayin olunan bu nâzır tarafından, kudretli ve kendini iyi yetiştirmiş ilim adamları arasından bir kimse⁴, müderris ve mütevellî seçilecektir (VGMA 1221:618/1-115). Medrese odalarında ilim tahsil eden öğrencilerden biri, taşraya gider ve 60 gün geçtiği halde, geriye dönmez ise, yerine sırada bekleyen diğer bir öğrenci alınacaktır (VGMA 1221:618/1-117).

Kalender Paşa Vakfı sahih ve irsat karışımı, hayrî bir vakıftır. Ecdadından Hacı Abdullah Bey'in yaptırdığı Bayazıtlı Camii'ni tamir ettirmiş ve harabiyete yüz tutmuş olan mektep ve medreseyi yeni baştan ihya etmiştir. Tayin ettiği görevlilerle hizmetin geliştirilerek devam ettirilmesini sağlamıştır.

Hatipzâdelerle yarı yarıya müştereken sahip olduklarını söylediği han, 7044 sayılı Kanun uyarınca Belediyeden Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne intikâl eden Çarşıbaşından kapalı çarşıya geçişi sağlayan sandıklı esnafının kullandığı taş han olmalıdır. Orijinal şeklinden fazla birşey kalmamıştır. Ancak bazı odalar ve duvar izleri mevcuttur.

Maraş Vilâyeti Evkâf Müstakil Memurluğu'ndan, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne yazılan 6.6.1938 tarih ve 200 sayılı yazıdan öğrendiğimize göre; Kalender Paşa Vakfı'na ait gelir fazlası medrese öğrencilerine ait olduğu halde, 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı "Tevhid-i Tedrisat kanunu" (Düstur III/V 1931:667) ile medreselerin kapatılmasından sonra bu gelir fazlalarının evlât ve mütevellîler tarafından yenildiğini, Hatipzâde Vakfı ile müştereken sahip olunan iki katlı 48 odalı han ve mutâfiye (içerisinde ip eğrilip sarılan) dükkânlarının Hatipzâde Vakfı Mütevellisi tarafından kendi mülkiyetine geçirildiğini, açılan dava sonunda, hanın yarısının Kalender Paşa Vakfı'na ait olduğuna mahkemenin karar verdiğini ve karşı tarafın bu kararı temiz ettiğini, vakfedilen 9 dükkândan üçü-

3. "Zülkadir Beyliği ve Osmanlı Devleti zamanında Maraş Vakıfları" adıyla Yüksek Lisans tezi hazırlayan Rahmi TEKİN, vakfiyede geçen bu ifadeye bakarak, İskender Bey Oğlu Hacı Abdullah Bey'den ayrı olarak Kalender Paşa'nın bir medrese yaptırdığını söylemektedir (Tekin Rahmi; Basılmamış Master Tezi, Şanlıurfa 1996 s. 148-150). Oysa Kalender Paşa vakfiyesinde de belirttiği üzere cedd-i Hacı Abdullah Bey'in yaptırdığı Bayazıtlı Camii avlusunda bulunan Medreseyi yeni baştan teccid ettirmiştir. Medrese aynı medresedir. Sonradan gelen aile bireylerinin ecdattan intikal eden "müessesât-ı hayriye"yi yenilileyerek devam ettirmeleri, bizim kültür hayatımızda önemli bir gelenektir. Tarihte vakıfların sürekliliği çoğu zaman böyle sağlanmış; Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinden binlerce tarihi vakıf eser bu anlayış sayesinde günümüze kadar ulaşabilmektedir.
4. Bu medreseye 21 Recep 1301/1883 tarihli fermanla yıllık 1200 kuruş ücret mukabilinde İsmail Efendi İbnî Mehmed; bu şahsın ölümü üzerine 4 Zilhicce 1324/1906 tarihli irade-i âliye mucibince son olarak da oğlu Ali Efendi müderris tayin edilmiştir (VGMA 1301:167/774).

nün de bazı şahıslar tarafından mülke çevrildiğini öğreniyoruz (VGMA 1932:ZK 20/2655).

Aynı yazıda, medreselerin kapatılması sebebiyle fiili ve hayri hizmeti kalmadığından vakfın mazbutiye alınması da teklif edilmektedir.

Teklif dikkâte alınarak, Vakıflar İdare Meclisi'nin 6.7.1938 gün ve 763/682 sayılı kararı ile Kalender Paşa Vakfı, "tevliyeti furu'dan gayriye (aile bireylerinden başkasına) meşrut ve açık olduğu" anlaşıldığından, 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 1/C maddesi uyarınca mazbutiye alınmıştır. 1938 senesine kadar merkez kütüklerine kayıtlı olmadığı da anlaşılan vakfın, aynı kararla Vakıflar Nizamnamesi'nin 32. maddesi hükümlerine göre, Vakıflar Kayıtlar Kütüğü'ne tesciline ve bundan böyle Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından idaresine karar verilmiştir (VGM/VİM 1938:763/682).

Yönetimi Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne geçen Kalender Paşa Vakfı Tüzelkişiliği'nin mülkiyetinde bugün tek bir taşınmaz gözükmemektedir. Tamamı vakfın mülkiyetinden çıkmış olan bu taşınmazların, nasıl el değiştirdiği ve bugün kimlerin tasarrufunda bulunduğu hususunun tespiti, Vakıflar Arşivi'nin yanında, tapuda ve mahallinde saha araştırmalarının yapılmasını gerekli kılmaktadır.

III- BAYAZITOĞLU SÜLEYMAN PAŞA VAKFI

Süleyman Paşa⁵ Vakfiyesi, Kalender Paşa Vakfiyesinin girişinde yer alan hamd, salavat cümleleri ve aynı ayet ve hadisın tekrarıyla başlamaktadır.

Süleyman Paşa, Cıgıcı Mahallesinde bulunan çay hamamı demekle maruf olan hamamın tamamı ile Hatuniye Mahallesinde yeni han ve yeni çarşı olarak bilinen çarşıdaki geri kalan 40 sehimden 2 sehimin birini Allah ızası için vakfetmektedir. Vakfedilen bu taşınmazlardan sağlanan gelirlerle ihtiyaç olduğunda öncelikle akarların tamir edilmesini ve her ay iki hafız tarafından 4 hatim okunmasını istemektedir. Bu husus vakfiyede şöyle anlatılmaktadır.

Çavuşlu Mahallesi'nde cecdi emcedim merhum Hacı Abdullah'ın bina eylediği Bâyezitli Camii içerisinde Hacı Abdioğlu Hafız Ahmet ve Hopurlu oğlu Hafız Ahmet, kıraat ve tecvid esaslarına uyarak ikişer cüz okuyacaklar ve her ayın son cuma akşamında 4 hatim tamamlanmış olacaktır. Bu hatimlerden birinin sevabı Adem(as)'dan cecdi emcedim Hacı Abdullah Bey'e gelinceye kadar bütün geçmiş abâ ve ecdadımızın ruhlarına; ikincisinin sevabı merhum Hacı Abdullah Bey ve mahdumları Numan, Abdullah ve Salih Beylerin, amcası merhum Kalender Paşa ve pederi Yusuf Beyefendilerin ervâh-ı şeriflerine, üçüncüsünün Hacı Abdullah'ın çocukları Numan, Abdullah, Kalender ve Yusuf Beylerin hane-i devletlerinden ahirete intikâl ve dâri bekâ eden hanımlar başta olmak üzere aile fertlerinin ervahına; dördüncüsünün de validesi müteveffa el-Hac Fatma Hanım'ın rûh-u şerifine bağışlanmasını istemektedir. Zamanla hatim oku-

yan hafızların meşguliyetleri olursa yerleri boş bırakılmayacak ve bu görev, vekâleten müteveli tarafından yerine getirilecektir. Hatim okuyanlar, hafız oldukları halde cüzleri yine mushaf-ı şerif üzerinden ve dikkatle okuyacaklardır.

Edây-ı hizmetten sonra, 30 kuruş buhur ve öd alınacak, geri kalan 25 kuruş hafız efendilere her ay dağıtılacaktır. Hafızlardan herhangi birinin vefatı halinde, yerlerine müteveli tarafından ehl-i kur'an olan okuyucular tayin edilecektir.

Hamamdan sağlanan gelire ilâveten yeni han ve yeni çarşıda vakfettiği taşınmazlardan elde edilen 20 kuruşluk gelir de, 1 kuruşu müteveliye 2 kuruşu buhur ve öd satın alınmaya harcanacak ve geriye kalan 17 kuruş yine hafızlara tevzi edilecektir (VGMA 1253:596/231).

Bir suretini metnin sonunda verdiğimiz Süleyman Paşa Vakfiyesi'nin yeni harflere çevrilmiş şekli 2327 numaralı Defterin 166. sıra ve 239. sayfasında kayıtlıdır. (VGMA 1986:2327/239).

Vakfiye, 1326 tarihinde sadır olan irade-i seniyye ile merkez kütüklerine kaydedilmiştir (VGMA 1326:167/2870). En son müteveli tayini 11 Receb 1326/1908 tarihinde yapılmıştır. Bu tarihte, yapılan teklif doğrultusunda sadır olan fermân-ı âli mucibince Muhammed Efendi mütevelliliğe getirilmiştir (VGMA 1326: 167/2870-115).

Vakıflar Genel Müdürlüğü merkez mazbut akar kütük defterleri üzerinde yaptığımız tetkiklerde, Kalender Paşa Vakfı'nda olduğu gibi, Süleyman Paşa Vakfı tüzelkişiliği üzerinde de tek bir taşınmaza rastlayamadık.

5. Bayazitoğulları Tarih ve Albümü'nü kaleme alan Bekir Sami Bayazıt, Süleyman Paşa'yı Kalender Paşa'nın tek çocuğu olarak göstermektedir. Bu durumu rivayete dayanan bir hikaye ile açıklamaktadır. Rivayete göre Kara Fatma kocası Kalender Paşa ile bir gecelik gerdeği müteakip "kadınlığın bu kadar küçültücü ve onur kırıcı bir şey olduğunu bilseydim, çok sevmeme rağmen sizinle katiiyen evlenmezdim" demek suretiyle bir daha kocası ile aynı yatağa girmemiştir. Ancak kara Fatma gerdek gecesindeki beraberlikten hamile kalmış ve oğlu Süleyman Paşa'yı dünyaya getirmiştir (Bayazıt 1974: 15-16).

Vakfiyenin tahlilinde daha detaylı göreceğimiz üzere, Kalender Paşa Süleyman Paşa'nın ancası olarak anılmakta ve babasının ise Yusuf Beyefendi olduğu açıkça zikredilmektedir (VGMA 1253:596-231/199). Rivayet olarak zikredilen hikayedeki bir evliliği anlamak ve devam ettirmek mümkün değildir. Belki de Kalender Paşa'nın bu evlilikten hiç çocuğu olmamıştır. Bu durumda muhtemelen Numan Bey'in Kalender Paşa'dan başka bir de Yusuf isminde oğlu dünyaya gelmiştir. Süleyman Paşa Yusuf Bey'in oğludur, fakat çocuğu olmayan Kalender Paşa, Süleyman'ın yanına almış ve yetiştirmiştir. Ancak söylediğimiz bu husus şimdilik sadece bir tahminden ibarettir. Çünkü vakfiyede validesi olduğunu söylediği bir de Fatma Hanım'ın ismi geçmektedir (VGMA 1253:596-231/199).

Bizim yazımızın konusu Bayazitoğulları'nın şeceresini kapsamamaktadır. Bekir Sami Bayazıt Bey'in hazırladığı "Kahramanmaraş'ta Bayazitoğulları Tarihi ve Albümü" adlı kitap, soykütüğü araştırmaları için iyi bir başlangıçtır. Fakat ortaya çıkan yeni belgeler ışığında tekrar gözden geçirilmesi ve anlatılan hususların belgelere dayandırılması gerekmektedir.

Vakfiyede, vakfın yönetimi aile fertlerinin dışında, üçüncü şahıslara bırakılmıştır. Kayıtlarda gözükmemekle birlikte, mevzuat gereği bu vakfın da mazbut vakıflar statüsünde olduğu kesindir.

IV- BAYAZITOĞLU AHMET PAŞA VAKFI

Ahmet Paşa⁶'nın biri yarı hayrî diğeri zürri olmak üzere Gurre-i Zilhicce 1279/1862 tarihinde düzenlenmiş iki ayrı vakfiyesi bulunmaktadır.

Hayrî olan vakfiye, haremlik-selâmlık bölümlerinden meydana gelen bir konak ve bir bahçeden ibarettir.

Vakfiye ifadesiyle vakfedilen konak; Çavuşlu Mahallesinde, Selâmlık bölümünde tahtanî ve fevkânî 5 oda, harem dairesinde kezaik tahtanî ve fevkânî 4 oda, yalnız tahtanî 2 oda ve derununda 1 hamam, mutfak.....vs. müştemilâtı havidir.

Konak ve konak binasında verilecek hizmetlerin masraflarını karşılamak üzere, aynı mahallede üç tarafı yol ile, diğer tarafı Abdulcelilzâde Halil Ağa bahçesiyle çevrili, içerisinde meyve ağaçları bulunan "sebzevât" bahçesi vakfedilmektedir.

Vakfedilen bu malların yönetimi hayatta olduğu sürece Ahmet Paşa'ya ait olacak, ölümünden sonra erkek evladının aslah ve erşedi, erkek evladının kalmaması halinde, aynı tertiple kız çocukları ve torunları müteveli olacaktır. Müteveli kim olursa olsun, konağın harem kısmında erkek çocuklarıyla birlikte, kızlar da oturacaklar, bu duruma kimse mani olmayacaktır.

Vakfedilen bahçe, her sene müteveli marife-tiyle kiraya verilecek, sağlanan gelirle öncelikle konak ve harem dairesinin tamir ve termimi yaptırılacak; konağa gelen fukarâ ve "seyyâhîn-i dervîşân"a "it'âm-ı taâm" ettirilecektir.

Soyunun münkariz olması halinde, söz konusu bahçe rey'i hakim ile günün rayicine uygun olarak kiraya verilecek, tahsil edilen kira bedelinden tamir masrafları düşüldükten sonra, geriye kalan miktar, Medine fukurâsına dağıtmak üzere buraya gönderilecektir (VGMA 1279:616/91).

Tamamen zürri(yararı aile fertlerine ait) olan ikinci vakfiyede ise şu hususlara yer verilmektedir.

Medine-i Mer'âş eşrâfı hanedânı kadim râfiu'l-erkânlarından mîru'l-ümerâi'l-kirâm Zülkadr-i ve'l-ittisamdan Bâyezîtzâde İzzetlî Ahmet Paşa İbnî'l-merhum Ebu Bekir Bey Hazretleri, kurucu müteveli olarak tayin ettiği büyük oğlu Mehmet Bahaeddin Bey'in ve meclis-i şer'i şerif-i envâr ve mahfel-i dîni münifi ezherde, ikrâr-ı tam ve tabir-i anîl meram buyurup, mülkü olan Çavuşlu Mahallesinde içerisinde çeşitli meyve ağaçları bulunan büyük bir bahçeyi vakfetmiştir.

Bu vakfın mütevellilik şartı da, bir önceki vakıfta olduğu gibidir. Söz konusu bahçenin hiçbir vakitte mahsulât ve meyvelerinin tamamının satılması câiz değildir. Sadece bahçenin bakım ve timar

masrafına yetecek kadar miktar paraya çevrilecek, geri kalan kısmı, mütevellinin yapacağı tavizat doğrultusunda eş ve dostlarıyla birlikte çocuklarını tarafından yenilecektir. Günün birinde soyum münkariz olursa, o takdirde, bahçenin tüm mahsulâtı her yıl hakim gözetiminde satılacak ve elde edilen gelir, Medine fukurâsına dağıtmak üzere, mu'temed bir kimse ile bu Peygamber(sa) şehrine gönderilecektir (VGMA 1279:616/93).

Ahmet Paşa Vakfına, 8.3.1934 tarihinde son kez müteveli olarak Bayazitoğulları'ndan Bahaeddin Bey tayin edilmiştir. Ne yazık ki, Bahaeddin Bey'in "vakfı ızzar ve gelirini sui isti'mal" ettiği-nin anlaşılması üzerine Merkez Tevcih Encümeninin makamca tasdikli 7.3.1939 gün ve 2073/2623-12 sayılı kararı ile mütevellilik görevinden uzaklaştırılmıştır.

Daha sonra Vakıflar İdare Meclisi'nin 5.3.1963 gün ve 55/57 sayılı kararıyla, vakfın tevliyetinin 10 yıldan fazla açık kaldığı gerekçesiyle 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 39.maddesine göre mazbutiye alınmıştır (VGMA 1963: 169/1765).

Vakıflar Genel Müdürlüğü K.Maraş Merkez Akar Kütük defterleri üzerinde yaptığım araştırmada, iki vakfiyede sözü edilen sebze ve meyve bahçelerinden en küçük bir parçanın bile mevcut olmadığını, sadece 1938 yılına kadar ayakta olduğu söylenen (Bayazıt 1974:30) haremlik ve selâmlıktan meydana gelen konak yerinin kayıtlı olduğunu tespit ettim (VGM/EML. 1931:1/1-1).

Buraya kadar yazdıklarımla Bayazitoğulları vakıflarının macerası tamamlanmış oldu. Bekir Sami Bayazıt Bey, Bayazitoğullarının tarihini ve albümünü belirtmek üzere hazırladığı kitabında; vakfiyelerde geçmemesine karşılık, Bayazıtlı Camii ve Medreses'nden başka Çavuşlu, Acemili, Saraçhane Sâlihiye ve Veli Bey Camilerinin de ilk defa, Bayazitoğulları tarafından yaptırıldığını, herhangi bir belgeye dayanmadan anlatmaktadır (Bayazıt 1974:62-69).

İşin doğrusunu tespit etmek amacıyla Vakıflar Arşivi üzerinde yaptığım araştırmada, Mülhak Bayazıtlı Camii dahil adigeçen bütün camilerin, esas ve kütük defterleri üzerinde ya cami adına (VGMA 1309:168/502,510) veya Vakıflar İdaresi adına (VGM/EML. 1931:1/1-79) kayıtlı olduğunu, hiç birisinin malikhanesinde, Bekir Sami Bey'in söyle-

6. Ahmet Paşa, Adana Mutesellimi Bayazitoğlu Büyükbekir Bey'in oğludur (VGMA1279: 616/91,93). 1293/1877 tarihinde meydana gelen Osmanlı Rus Savaşı (93 Harb)na katılmış, kendi çapında yararlılıklar göstermiştir. Maraş Mutasarrıfı Abdulaziz Paşa'nın başkanlığında toplanan Şehir Meclisi, Alaüddöve Bey'in Vakfı olan Ulu Camii'nin minberi üzerinde muhafaza edilen peygamber Efendimizin mübarek sakal şerifini korumak ve önemli dini günlerde halkın ziyaretine arz etmek görevini, 27 Zilkade 1278/1861 tarihli karar ile Ahmet paşa'ya vermiştir.

Müşir Hacı M.Hasip Paşa'nın teklifi üzerine Mekke-i Mükkerrem'e bulunan Mescid-i Haram'ın tefrişi vazifesi de Abdulaziz (1861-1876)'ın 14 Şubat 1272/1855 tarihli fermanı ile Ahmet Paşa'ya tevdi edilmiştir (Bayazıt 1974:30-37).

diklerini doğrular mahiyette bir kayıt bulunmadığını gördüm. Ancak bu durum, sözü edilen camilerin ilk kez Bayazitoğulları tarafından yapılmadığı anlamına gelmez. Zira birçok Anadolu şehirlerinde olduğu gibi, Maraş vakıflarının da kayıtları, maalesef sıhhatli tutulmamıştır.

Maraş Vakıfları üzerinde çalışan Rahmi TEKİN, Hacı Abdullah Bey'in oğulları olan Salih Bey'in Hocadurdu Mahallesi'ndeki Sâlihiye Camii'ni; Veli Bey'in Küçükçavuşlu Mahallesi'ndeki Hacı Veli Camii'ni, İskender Bey'in de Acemili Mahallesi'ndeki Acemili Camii'ni yaptırdığını yazmaktadır (Tekin 1996: 139, 145-146). Aynı kaynaktan, bugünkü Acemili Camii'ni yaptıran şahsın Hacı İbrahim Evliya Efendi olduğu, üzerindeki kitâbeden caminin 1330/1912 tarihinde inşa edildiği zikredilmektedir (Tekin 1996: 145).

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde bulunan Acemili Camii'nin kütük kaydında, Vakıflar İdaresi'nin altında parantez içinde "İskender Bey" ifadesi geçmektedir (VGM/EML. 1973:1/2-14). Veli Bey Camii, Hacı Veli Bey olarak kayıtlıdır (VGM/EML. 1931:I/1-1). 1027/1617 tarihli İskenderoğlu Hacı Bayezid Vakfı'nın 1174/1760 tarihli muhasebe ve masraf defterinde, Veli Bey, Saraçhane ve Çilciğ Camilerine tahsisât ayrılmış bulunmaktadır (VGMA 1174:591/21-24). Çok kesin olmasa da bu küçük bilgiler, Bekir Sami Bey'in belirttiği gibi, bu camilerin ilk defa Bayazitoğulları tarafından yapılmış olabileceğini düşündürmektedir.

SONUÇ:

Tahliline çalıştığımız dört vakıftan ikisi, yeni bir müessese kurma yerine, İskenderoğlu Hacı Bayazid tarafından tesis edilen vakfın ihyasına yönelik dinî ve hayrî vakıf türündendir. Ahmet Paşa'nın vakfı ise, aile fertlerine ve fukarâya yönelik sosyal amaçlı zürri bir vakıftır. Her üç vakıf da mazbutiye alınmış, böylece vakıf yönetiminin aile bireyleriyle irtibatı kesilmiştir.

Ahmet Paşa Vakfı'na ait konaktan başka, Süleyman ve Kalender Paşa Vakıflarına ait metin içerisinde yerlerini ve vasıflarını saydığımız han, hamam ve dükkânlardan hiç birisinin bugün vakıflarla alâkası kalmamış, tamamı özel şahısların eline geçmiştir. Doğrusu K.Maraş gibi dinine bağlı, mütedeyyin ve muhafazakâr bir şehirde, tahribatın bu kadar yüksek olması, Cevdet Paşa'nın tabiriyle "yürek yarası"dır.

Bugün evlerin birbirinin üzerine abandığı Çavuşlu (Yörük Selim) Mahallesi'nde, iki vakıf meyve ve sebze bahçesinin mevcut olduğunu düşünmek bile, çevre açısından heyecan verici bir durumdur. Fakat bugün bu bahçelerden de en ufak bir iz bulunmamaktadır.

Bugüne kadar sadece benim omuzlarıma çökmüş olan bu tahribatın ağırlığını, araştırma ve nefis muhasebesi yapmaları için, ilim muhitlerine ve okuyuculara tevdi ediyorum.

Mallarının büyük çapta azalmasına ve birçok kusur ve noksanlıklarına rağmen, Bayazitoğulları Vakıfları arasında tüzeldiğini devam ettiren ve kısmen de olsa hayır şartlarını yerine getiren tek vakıf, İskenderoğlu Hacı Bayezid Vakfı'dır.

Bu durum, mazbutiye olayının temel vakıf espirisine uymadığını göstermekte ve önceki çalışmalarımızda detaylı olarak anlattığımız üzere, bu uygulama sonunda evvela vakfın yönetiminin, arkasından da hizmet ve malvarlığının devletleştirildiği anlaşılmaktadır.

Batılılaşma dönemiyle birlikte başlatılan ve giderek kapsamı genişletilerek uygulamaya konulan bu anlayışın, vakıf müessesesi üzerinde meydana getirdiği tahribatı, benzer yüzlerce örneğinde olduğu gibi, Bayazitoğulları Vakıfları'nın kısa tahlilinde de bir defa daha görmüş olduk.

Mazbutaya alınan her üç vakıftan, günümüze kadar bir tek malvarlığının ulaşmamış olması, vakıflarla ilgili yürürlükte olan uygulamaların yeni baştan ele alınmasının ve tetkik edilmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

1. İskenderoğlu Hacı Bayezid Vakfiyesi, **VGMA(Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi), 591 numaralı vakfiye defteri**, sahife 21, sıra 28; 600 numaralı vakfiye defteri, sahife 194, sıra 240.
2. Bayezidzâde Kalender Paşa Vakfiyesi, **VGMA, 618/1 numaralı vakfiye defteri**, sahife 115.
3. Bayezidzâde Süleyman Paşa Vakfiyesi, **VGMA, 596 numaralı vakfiye defteri**, sahife 231, sıra 199; **2327 numaralı defter**, sahife 239, sıra 166.
4. Ahmet Paşa İbn-i Ebu Bekir Bey Vakfiyesi, **VGMA, 616 numaralı vakfiye defteri**, sahife 91,93, sıra 51,52.
5. İskenderoğlu Hacı Bayezid Vakfı'nın 1174 tarihli masraf ve muhasebe defteri, **VGMA, 591 numaralı defter**, sahife 21-24.
6. et-Tâc 1381:l.C., S.75, dp.8-16.
7. **VGMA, 167 numaralı esas defteri**, sıra 744.
8. Düstur, III. Tertip, V.C. s. 667 (430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu).
9. **VGMA, 1938:ZK** (Zabıt kutusu), 20/2655.
10. **VGM/VİM (Vakıflar İdare Meclisi) 1938: 763/682.**
11. **VGMA, 1326:167/2870.**
12. **VGMA,1963: 169 numaralı esas defter, /1765.**
13. **VGM/EML(Emlâk Dairesi) K.Maraş Merkez, Akar ve Hayrat Kütük Defterleri.**
14. **VGMA 1309: 168 numaralı esas defteri, /502, 510.**
15. **VGM/EML. 1973:1/2-14.**
16. **VGM/EML. 1931:1/1-1.**
17. İskenderoğlu Bayezid Vakfı İşlem Dosyası, VGM, Mülhak ve Yeni Vakıflar Dairesi Başkanlığı, 192/197.
18. **Kur'an-ı Kerim, II.Sure, ayet 274.**
19. Atalay, Besim, **Maraş Tarihi ve Coğrafyası**, İstanbul, 1339.
20. **Riyâzü's-Salihîn** 1964: III.C., Hadis No-1412.
21. Bayazid, B.Sami, **Bayazitoğulları Tarihi ve Albümü**, Ankara 1974.
22. Uzunçarşılı, İ.Hakkı, **Osmanlı Tarihi, C.IV/R, 3.b.**, Ankara 1982.

